

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

**Οι Λαζαρίνες σε δώδεκα κοινότητες του Δήμου Κοζάνης
(Αγία Παρασκευή, Αιανή, Άνω Κώμη, Καρυδίτσα, Καισαρεία, Κήπος, Κάτω
Κώμη, Κρόκος, Κτένι, Λευκοπηγή, Μεταμόρφωση και Ροδιανή)**

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Οι *Λαζαρίνες* σε δώδεκα κοινότητες του Δήμου Κοζάνης (Αγία Παρασκευή, Αιανή, Άνω Κώμη, Καρυδίτσα, Καισαρεία, Κήπος, Κάτω Κώμη, Κρόκος, Κτένι, Λευκοπηγή, Μεταμόρφωση και Ροδιανή).

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες¹:

γ. Σύντομη Περιγραφή²(έως 50 λέξεις):

Τα εθιμικά δρώμενα των Λαζαρίνων εντάσσονται στον κύκλο των εαρινών τελετουργικών ευετηρικών δρωμένων. Επιτελούνται από νεαρά κορίτσια και γυναίκες των τοπικών κοινοτήτων με αφορμή την Ανάσταση του Λαζάρου. Τα εθιμικά δρώμενα ξεκινούν το Σάββατο του Ακάθιστου Ύμνου και κορυφώνονται το Σάββατο του Λαζάρου και την Κυριακή των Βαΐων, με τελετουργικούς αγερμούς, χορούς και συμποσιακά γλέντια.

δ. Πεδίο ΑΠΚ³:

προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις

¹ Για παράδειγμα, η ονομασία του στοιχείου όπως είναι γνωστή στο ευρύτερο κοινό ή στη βιβλιογραφία.

² Η σύντομη περιγραφή προϋδεάζει με τρόπο γενικό και περιληπτικό τον αναγνώστη για το στοιχείο.

³ Σημειώνεται το πεδίο/τα πεδία Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στα οποία εμπίπτει το στοιχείο. Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τα πεδία βλ. http://ayla.culture.gr/?page_id=4.

- επιτελεστικές τέχνες
- κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις
- γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- άλλο⁴

ε. Περιοχή όπου απαντά το στοιχείο:

Τα εθιμικά δρώμενα των Λαζαρίων επιτελούνται στις τοπικές κοινότητες Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Άνω Κώμης, Καρυδίτσας, Καισαρείας, Κήπου, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Κτενίου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης και Ροδιανής Δήμου Κοζάνης (Νομός Κοζάνης, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας).

στ. Λέξεις-κλειδιά⁵:

Λαζαρίνες, Σάββατο του Λαζάρου, Κυριακή των Βαΐων, δρώμενα, αγερμός, άνοιξη, τραγούδι, χορός, παραδοσιακές φορεσιές.

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;⁶

Τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Άνω Κώμης, Καρυδίτσας, Καισαρείας, Κήπου, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Κτενίου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης, Ροδιανής Δήμου Κοζάνης (Νομός Κοζάνης, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας) με πρωτεργάτριες τις *Λαζαρίνες*, δηλαδή τις γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια που πρωτοστατούν στην επιτέλεσή τους.

β. Έδρα/τόπος⁷

⁴ Εφόσον είναι αναγκαίο, συμπληρώνεται μια κατηγορία που δεν περιλαμβάνεται στα ανωτέρω πεδία, λ.χ. Παραδοσιακό Παιχνίδι.

⁵Οι λέξεις-κλειδιά εξοικειώνουν τον χρήστη με το στοιχείο και τον διευκολύνουν να αναζητήσει περαιτέρω πληροφορίες στη βιβλιογραφία και στο διαδίκτυο.

⁶ Φορέας του στοιχείου μπορεί να είναι, για παράδειγμα, μια κοινότητα στην οποία τελείται ένα δρώμενο, όσοι κατέχουν μια τέχνη, μεμονωμένα πρόσωπα ή και ένα μόνο πρόσωπο που κατέχουν/κατέχει μια γνώση, πρακτική κ.ά.

Τμήμα Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων Οργανισμού Αθλητισμού - Πολιτισμού και Νεολαίας Δήμου Κοζάνης (ΟΑΠΝ)

Διεύθυνση: Παύλου Μελά και Αυλιώτη, Κοζάνη

ΤΚ: 50131

Τηλ.: 2461029843

e-mail: oapnkozanis@gmail.com

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο⁸:

Αρμόδιο/-α πρόσωπο/-α

Όνομα: Ιωάννα Βόμβα

Ιδιότητα: MSc στη Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, Υπεύθυνη Τμήματος Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων Οργανισμού Αθλητισμού - Πολιτισμού και Νεολαίας Δήμου Κοζάνης (ΟΑΠΝ)

e-mail: oapnkozanis@gmail.com

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα (έως 1.000 λέξεις)

Τα λαϊκά δρώμενα των *Λαζαρίων* εντάσσονται στον κύκλο των εθιμικών εαρινών δρωμένων. Επιτελούνται από τα κορίτσια και τις νέες και μεγαλύτερες γυναίκες των τοπικών κοινοτήτων, οι οποίες συσπειρωμένες σε ομάδες «Μπλίκια» φροντίζουν για την εθιμική τέλεσή τους.

Οι προετοιμασίες για την τέλεση των εθιμικών δρωμένων, τα κύρια γεγονότα των οποίων ξεκινούν το «Σάββατο του Ακάθιστου Ύμνου», το λεγόμενο «Σάββατο του Φτουχουλάζαρ'», κορυφώνονται το Σάββατο του Λαζάρου και ολοκληρώνονται την Κυριακή των Βαΐων, αρχινούν μετά την Καθαρή Δευτέρα και συστηματοποιούνται μετά την Κυριακή της Σταυροπροσκύνησης. Οι «συντρόφ'σις», που θα λάβουν μέρος σε αυτά, αρχίζουν να συγκεντρώνονται για να «οργανώσουν» όλες τις απαραίτητες διαδικασίες. Έτσι, ετοιμάζουν τα πάντα για την τέλεσή τους,

---

⁷ Παρατίθενται, για παράδειγμα, τα στοιχεία ενός συλλόγου ή μιας συντεχνίας που πιθανόν εκπροσωπεί τους φορείς του στοιχείου.

⁸ Παρατίθενται τα στοιχεία του προσώπου που μπορεί και διατίθεται οικειοθελώς να παράσχει σε κάθε ενδιαφερόμενο (π.χ. στους μαθητές ενός σχολείου) περαιτέρω πληροφόρηση για το στοιχείο.

που παρουσιάζουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες τοπικές εθιμολογικές παραλλαγές στις τοπικές κοινότητες Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Άνω Κώμης, Καρυδίτσας, Καισάρειας, Κήπου, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Κτενίου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης και Ροδιανής Δήμου Κοζάνης.

Η εν λόγω πρακτική, που ενέχει μυητική διάσταση, μιας και εστιάζει στην προσπάθεια των μεγαλύτερων να εξοικειωθούν καλύτερα τα νεότερα μέλη των ομάδων με τα πολλά τελετουργικά επεισόδια που συνθέτουν τα δρώμενα (όπως οι αγερμοί και τα πάνδημα χοροστάσια), αλλά και με τα ποιητικά κείμενα των τραγουδιών που τα συνοδεύουν, συμβάλλει στην ανάπτυξη ισχυρών δεσμών μεταξύ των τελεστριών. Οι δεσμοί αυτοί επικυρώνονται και με τους «όρκους των Λαζαρίων», που δίνονται κατά περίπτωση την Κυριακή της Σταυροπροσκύνησης ή το «Σάββατο του Φτουχουλάζαρ'».

Ενδεικτικά αναφέρουμε την περίπτωση του όρκου της κοινότητας της Αγίας Παρασκευής που δίνεται τελετουργικά το Σάββατο του «Φτωχολάζαρη» στο πλαίσιο των τελεστικών επεισοδίων του «πηδήματος της πυροστιάς». Οι *Λαζαρίνες* φορώντας τις τοπικές ανοιξιότικες φορεσιές τοποθετούν σε μια κεραμίδα την πυροστιά και κάτω της βάζουν τσουκνίδες και ένα προσφώλι (κλούβιο αβγό που αφήνουν οι νοικοκυρές στις φωλιές για να γεννούν οι κόττες). Με τη σειρά, από τη νεότερη προς τη μεγαλύτερη, πηδούν όλες τους τρεις φορές πάνω από την κεραμίδα επαναλαμβάνοντας τον όρκο τους:

*«Όποια πεισμόσ' κι όποια κακιώσ'
να μαζουχτεί σαν τ' αβγό,
να πρασνίσ' σαν τ'ν τσουκνίδα,
να μαυρίσ' σαν τ'ν πυρουστιά.»*

Μετά την ορκωμοσία, οι τελέστριες θάβουν τελετουργικά ένα αβγό και επικυρώνουν ορχηστικά την τελετουργία ερμηνεύοντας το γνωστό κάλαντο:

*«Ήρθ' ου Λάζαρους ήρθαν τα Βάια,
ήρθ' η Κυριακή που τρων τα ψάρια,*

*σῆκου Λαζαρέ κι μην κοιμάσι,
ἤρθ' ἡ μάνα σου ἀπὸ την πόλη,
σ' ἔφερε χαρτί και κομπολόι.»*

Στην περίπτωση του Κρόκου οι *Λαζαρίνες*, ἀντὶ γιὰ προσφῶλι, τοποθετοῦν στὴν κεραμίδα ἀβγό, τὸ ὁποῖο ἡ τελευταία σπάει με τὸ πόδι τῆς, ἀφοῦ ὀρκισθοῦν ὅλα τὰ μέλη τοῦ «μπλικιού». Κατόπιν αὐτοῦ ἡ ομάδα τῶν τελεστριῶν μεταβαίνει στὴν ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ελένης ὅπου, ἀφοῦ θάψουν τὸ σπασμένο ἀβγό τελετουργικά στὴ θέση «ἀργανου» στὸν λόφο ὅπου εἶναι χτισμένη ἡ ἐκκλησία, καὶ προσκυνήσουν εὐλαβικά, ξεκινοῦν τὸν χορό καὶ τὸ τραγούδι (δηλαδὴ τὰ ὀρχηστικά ἐπεισόδια τῶν δρωμένων).

Τις ἐπόμενες ἡμέρες οἱ *Λαζαρίνες* συγκεντρώνονται στα «κονάκια» τους (τὰ σπίτια ὅπου θὰ διανυκτέρευαν παλαιότερα τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς καὶ ἀνήμερα τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου). Τὰ κονάκια τῶρα πια εἶναι εἰδικὰ διαμορφωμένοι, φιλόξενοι χώροι τῶν τοπικῶν πολιτιστικῶν συλλόγων ποὺ συμβάλλουν στὴν τέλεση τῶν δρωμένων. Ἐκεῖ οἱ *Λαζαρίνες* προγραμματίζουν τὶς τελευταῖες λεπτομέρειες τέλεσῆς τους (π.χ. προμήθειες υλικῶν γιὰ τὴν παρασκευὴ τῶν ἐδεσμάτων τοῦ κοινού τελετουργικοῦ γεύματος).

Τὴν Παρασκευὴ ποὺ ἀκολουθεῖ, παραμονὴ τοῦ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, ἀρχίζουν προοδευτικά νὰ τελοῦνται τὰ κεντρικά ἐθιμικά ἐπεισόδια τῶν λαζαριάτικων δρωμένων. Γίνονται οἱ τελευταῖες προετοιμασίες, παρασκευάζονται τὰ τελετουργικά φαγητά, ὅπως ἡ «λαζαρόπιτα» ποὺ θὰ καταναλωθεῖ ἀνήμερα τῆς εορτῆς, καὶ σε ὀρισμένες κοινότητες ξεκινοῦν οἱ τελετουργικοὶ ἀγερμοί, οἱ ὁποῖοι συνεχίζονται καὶ τὸ πρωὶ τοῦ Σαββάτου τοῦ Λαζάρου.

Οἱ τελέστριες, «*Λαζαρίνες*», κάθε κοινότητας, φορώντας τὶς τοπικὲς ἐνδυμασίες, ποὺ διαφοροποιοῦνται ἀνάλογα με τὴν κοινωνικὴ ἡλικία τῆς κάθε ἐρμηνεύτριας, συγκεντρώνονται στα κονάκια τους. Ἀκολουθώντας μίᾶ αὐστηρὰ προκαθορισμένη διαδρομὴ, ποὺ ἐκκινεῖ με τελετουργικὲς ἐπισκέψεις γιὰ προσκύνημα σε ἱερούς τόπους, οἱ *Λαζαρίνες* ἀρχινοῦν τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χοροὺς ποὺ ἀποτελοῦν κύρια τελετουργικά ἐθιμολογικά στοιχεῖα τῶν λαζαριάτικων δρωμένων. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὶς περιπτώσεις τῆς Καισαρείας, ὅπου οἱ *Λαζαρίνες* ἐπισκέπτονται τὸν ἱερό ναό τοῦ Ἁγίου Προδρόμου, τοῦ Κρόκου ποὺ ἐπισκέπτονται τοὺς ἱερούς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς Ἄνω Κώμης

που επισκέπτονται τον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου, της Κάτω Κώμης που επισκέπτονται τον ιερό ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, της Μεταμόρφωσης που επισκέπτονται τον ιερό ναό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος και τα πηγάδια του χωριού, όπου τραγουδούν και χορεύουν, της Ροδιανής που επισκέπτονται τον ιερό ναό των Παμμεγίστων Ταξιαρχών και το κοιμητήριο, της Λευκοπηγής που επισκέπτονται τον κοιμητηριακό ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και το νεκροταφείο της κοινότητας και της Αιανής, που οι *Λαζαρίνες* ξεκινούν τον αγερμό από «το σπίτι της Παναγιάς», δηλαδή την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου που βρίσκεται στο κέντρο της κοινότητας. Σε αυτή, οι *Λαζαρίνες*, αφού προσκυνήσουν τις ιερές εικόνες θα ερμηνεύσουν, όπως και στις άλλες κοινότητες, το «Τραγούδι της Παναγιάς», «Καλημέρα σου Παναγιά / Καλώς τις Λαζαρίνες» και θα ξεκινήσουν τις επισκέψεις τους στα σπίτια της κοινότητας.

Οι επισκέψεις αυτές ξεκινούν από τις οικίες των τοπικών αξιωματούχων, με πρώτες αυτές των ιερέων, των προέδρων και των δασκάλων των κοινοτήτων, και συνεχίζονται σε σπίτια συγγενών,⁹ όπου οι *Λαζαρίνες* τραγουδώντας μεταφέρουν το χαρμόσυνο άγγελμα της Ανάστασης του Λαζάρου. Προοδευτικά τα «μπλίκια» τους, ακολουθώντας συγκεκριμένες τελετουργικές διαδρομές, επισκέπτονται όλα τα σπίτια των κοινοτήτων. Στις αυλές οι τελέστριες ερμηνεύουν ειδικά τραγούδια, λένε παινήματα και ευχές στους νοικοκυραίους και ως αντίδωρα δέχονται άβαφα αβγά και άλλα φιλοδώρηματα. Οι ομάδες των *Λαζαρίνων* συγκεντρώνονται αργά το απόγευμα στις πλατείες των χωριών, όπου ερμηνεύουν λαζαριάτικους χορούς και τραγούδια. Στους «Τρανούς» Λαζαριάτικους χορούς που επιτελούνται τελετουργικά πρωταγωνιστούν οι *Λαζαρίνες*, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στην Αιανή, συμμετέχουν όλες σχεδόν οι γυναίκες και τα κορίτσια των τοπικών κοινοτήτων. Μετά την ολοκλήρωση των τελετουργικών χορών στο μεσοχώρι οι *Λαζαρίνες* επιστρέφουν στα «κονάκια» τους. Εκεί καταναλώνουν τη «Λαζαρόπιτα» (νηστίσιμο τελετουργικό έδεσμα), που παρασκευάζεται ειδικά για την ημέρα και γλεντούν τραγουδώντας, χορεύοντας και παίζοντας παιχνίδια έως αργά το βράδυ.

Το πρωί της Κυριακής των Βαΐων τα εθιμικά δρώμενα ολοκληρώνονται με τη λήψη βαΐων από την εκκλησία, τα οποία τελετουργικά φέρνουν οι *Λαζαρίνες* στο σπίτι στους. Αξιομνημόνευτοι είναι και οι τελετουργικοί «Βαϊάτικοι Τρανοί Χοροί» που επιτελούνται σε ορισμένες κοινότητες, οι οποίοι λαμβάνουν χώρα μετά την

---

⁹ Η συγκεκριμένη πρακτική εφαρμόζεται ακόμα και σήμερα στις κοινότητες: Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Άνω Κώμης, Καρυδίτσας, Καισαρείας, Κήπου, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Κτενίου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης και Ροδιανής.

πρωινή λειτουργία. Σε αυτούς μετέχουν όλες οι γυναίκες των τοπικών κοινοτήτων,¹⁰ οι οποίες ερμηνεύουν κρατώντας βάγια, ειδικά τελετουργικά βαιιάτικα τραγούδια.

Αξιομνημόνευτο είναι ότι σύμφωνα με τα εθνογραφικά ευρήματα στις τοπικές κοινότητες της Αγίας Παρασκευής, της Αιανής, της Άνω Κώμης, της Καρυδίτσας, της Καισαρειάς, του Κήπου, της Κάτω Κώμης, του Κρόκου, του Κτενίου, της Λευκοπηγής, της Μεταμόρφωσης και της Ροδιανής του Δήμου Κοζάνης, όπου επιτελούνται τα εθμικά δρώμενα των *Λαζαρίνων*, μολονότι παρουσιάζονται σημαντικές μεταλλαγές στο πέρασμα των χρόνων, παρατηρείται μία εξαιρετική δυναμική (Μάργαρη, 2009: 179-191). Ενδεικτικά σημειώνουμε πως, παρότι τα δρώμενα επιτελούνται πλέον χάρη στην καθοριστική συμβολή των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων με ιδιαίτερα διευρυμένες ομάδες τελεστριών, στις οποίες περιλαμβάνονται μεγαλύτερες ηλικιακά γυναίκες (συνήθως έγγαμες), τα δρώμενα και οι επιτελέσεις τους εξακολουθούν να συνδέονται άρρηκτα με την τοπική πολιτισμική ταυτότητα.

Οι προαναφερθείσες μεταλλαγές, που συνάδουν με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και αντανακλούν τα νέα δεδομένα, απηχούν τις σύγχρονες αντιλήψεις για τον τοπικό πολιτισμό και την τοπική πολιτισμική κληρονομιά, η οποία θεωρείται πως διασφαλίζεται, (ανα)βιώνεται και (ανα)νοηματοδοτείται μέσα από την επιτέλεσή τους (Μάργαρη 2009, 2014, 2020, 2021).

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ¹¹

Τα λαϊκά εθμικά δρώμενα των Λαζαρίνων επιτελούνται στις τοπικές κοινότητες Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Άνω Κώμης, Καρυδίτσας, Καισαρειάς, Κήπου, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Κτενίου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης και Ροδιανής Δήμου Κοζάνης. Σε καθεμία από τις παραπάνω κοινότητες, κατά την τέλεσή τους, διαπιστώνεται ότι επιτελούνται, όπως προαναφέρθηκε, συγκεκριμένες τελετουργικές πράξεις σε σημαντικούς χώρους και τόπους τους.

Ενδεικτικά σημειώνουμε ότι σε όλες τις κοινότητες τα εθμικά δρώμενα ξεκινούν από τα «κονάκια» των Λαζαρίνων, που αποτελούν τα σημεία συνεύρεσης

¹⁰ Για αναλυτικές πληροφορίες βλ. σχετικά: Μάργαρη 1998 72-76, 2001:21, 2009: 179-191, 2014: 593-611 και 2021: 1-32 όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

¹¹ Στο πεδίο αυτό, *αν απαιτείται*, γίνεται αναφορά στις *εγκαταστάσεις* (π.χ. εργαστήριο, κτήριο συλλόγου, αίθουσα/-ες, βοηθητικά κτήρια), σε *χώρους* και *τόπους* που συνδέονται με το στοιχείο (π.χ. πλατεία, πανηγυρότοπος) και στον εξοπλισμό που πιθανόν είναι απαραίτητος για την επιτέλεση του στοιχείου ή σχετίζεται με αυτή.

των τελεστριών. «Κονάκια» ονομάζονταν παλαιότερα τα σπίτια στα οποία θα φιλοξενούνταν οι ομάδες των «Λαζαρίων» το βράδυ της παραμονής και ανήμερα του Σαββάτου του Λαζάρου. Σε αυτά λάμβαναν επίσης χώρα όλες οι προετοιμασίες για την επιτέλεση των δρωμένων, αλλά και τα εθιμικά γλέντια των τελεστριών. Τώρα πια οι εν λόγω εθιμικές δράσεις επιτελούνται σε ειδικά διαμορφωμένους, εξαιρετικά φιλόξενους χώρους των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων, οι οποίοι συμβάλλουν στην τέλεση των δρωμένων. Τους χώρους αυτούς κατά την επιτέλεση τους, οι τελέστριες αλλά και τα υπόλοιπα μέλη των τοπικών κοινοτήτων αποκαλούν «κονάκια».

Επιπρόσθετα, όπως προκύπτει από τα εθνογραφικά δεδομένα, αξιομνημόνευτο είναι πως παρά τις αλλαγές που συντελούνται, όπως στην περίπτωση των «κονακιών», το σύνολο των εθιμικών –τελετουργικών και μη– πρακτικών που συνθέτουν τα δρώμενα παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένο με τον τόπο, την ιστορία και τους ανθρώπους των κοινοτήτων που προαναφέρθηκαν. Έτσι, αφενός εντοπίζουμε πως οι σύγχρονες επιτελέσεις των δρωμένων ενέχουν όλα τα τελεστικά χαρακτηριστικά των λαζαρίτικων εθιμικών δρωμένων (αγερμός, τρανοί χοροί, συμποσιακά γλέντια κ.λπ.) και αφετέρου πως διακρίνονται για τα ιδιοτοπικά χαρακτηριστικά τους που αντανακλούν τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Σύμφωνα με εθνογραφικά ευρήματα παρατηρούμε ότι μεγάλο μέρος των τελεστικών επεισοδίων, όπως οι προαναφερθέντες αγερμοί και τρανοί χοροί που διαρθρώνονται σπονδυλωτά, με ιδιοτοπικές παραλλαγές σε κάθε κοινότητα, σχετίζεται με σημαντικούς χώρους και τόπους. Πέραν των «κονακιών» που προαναφέρθηκαν, των κεντρικών ιερών ναών και των πλατειών που συνδέονται λειτουργικά σε όλες τις κοινότητες με την έναρξη και την ολοκλήρωση των λαϊκών δρωμένων και με τους «τρανούς χορούς» του Σαββάτου του Λαζάρου και της Κυριακής των Βαΐων, αξιομνημόνευτη είναι η τέλεση συγκεκριμένων εθιμικών τελετουργικών πράξεων και σε άλλους, συμβολικά σημαντικούς χώρους και τόπους.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις επισκέψεις στους νερότοπους (πηγάδια, βρύσες) για τη λήψη ύδατος που επιτελούνται ακόμα και σήμερα σε ορισμένες κοινότητες, σε κοιμητήρια και σε εξωκλήσια. Παραδειγματικά σημειώνουμε ότι στη Λευκοπηγή οι Λαζαρίνες το Σάββατο του Λαζάρου επισκέπτονται το κοιμητήριο του χωριού και τον ναό του, ενώ μετά τον χορό πηγαίνουν στη βρύση του πλάτανου της πλατείας του χωριού και γεμίζουν με νερό γκιούμια, τραγουδώντας. Ανάλογη εθιμική τελετουργική πρακτική εντοπίζουμε και στη Μεταμόρφωση. Εκεί, το Σάββατο του Λαζάρου, μετά την επίσκεψη στο σπίτι του παπά και του προέδρου, οι *Λαζαρίνες* πηγαίνουν τραγουδώντας σε όλα τα πηγάδια της κοινότητας. Σε κάθε πηγάδι τραγουδούν και

χορεύουν το τραγούδι «Κόρη μ' σαν πάνεις για νιρό, σαν πάνεις να γιομήσεις, να χαιρετάς τον πλάτανο κι ο πλάτανος τη βρύση». Ανάλογες εθμικές τελετουργικές πράξεις εντοπίζονται και στη Ροδιανή, όπου το «μπλίκι» των *Λαζαρίνων* επισκέπτεται όλα τα πηγάδια της κοινότητας, από τα οποία παίρνει και εδώ τελετουργικά νερό με γκιούμι.

Τέλος, ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να πραγματοποιηθεί στα τελετουργικά ενδύματα των *Λαζαρίνων*. Σε κάθε κοινότητα τα μέλη των «μπλικιών» φέρουν τις ειδικές τοπικές ενδυμασίες που είναι ανάλογες με τον τελετουργικό ρόλο, την ηλικία και την κοινωνική θέση κάθε τελέστριας. Έτσι, στις τοπικές κοινότητες Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Άνω Κώμης, Καρυδίτσας, Καισαρείας, Κήπου, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Κτενίου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης και Ροδιανής κατά την τέλεση των δρωμένων συναντούμε τις *Λαζαρίνες* με τις γιορτινές φορεσιές τους, στολισμένες με κοσμήματα, φλουριά, χαϊμαλιά-φυλαχτά και άνθη.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ¹²(έως 500 λέξεις)

Όπως γίνεται σαφές από τις σχετικές λαογραφικές μελέτες,¹³ τα λαϊκά δρώμενα των *Λαζαρίνων*, που επιτελούνται στον ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου, εντάσσονται στον κύκλο των εθμικών ευετηρικών εαρινών τελετουργιών. Η τέλεσή τους εκκινεί από τη θεώρηση της ταύτισης του Λαζάρου με τον «ενιαυτό δαίμονα», ο οποίος, μετά τον θάνατό του, τον χειμώνα, ανασταίνεται την άνοιξη, ενσωματώνοντας και προσωποποιώντας παράλληλα την ανανεωτική και αναζωογονητική δύναμη της φύσης.¹⁴ Ως εκ τούτου, τα τελετουργικά δρώμενα διακρίνονται για τον διττό χαρακτήρα τους, που συνδυάζει πένθιμες και αναστάσιμες διαστάσεις, οι οποίες εκφράζονται μέσα από νεκρολατρικές και αναγεννητικές πρακτικές.

¹² Ιστορικές πληροφορίες ή τοπικές διηγήσεις για την εμφάνιση, τη διάρκεια και τις προσαρμογές ή και τροποποιήσεις του στοιχείου ΑΠΚ, καθώς και ιστορικά στοιχεία για τον φορέα του στοιχείου ΑΠΚ (σε περίπτωση ομάδας, συλλόγου, σωματείου, ενορίας, συντεχνίας κτλ.)

¹³ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις μελέτες των Αρνή (1937), Arnott (1956), Βαρβούνη (1994, 1996, 2010, 2018), Βόντσα (2010), Δαλαμπί (1961-63), Λουκάτου (1980, 1985), Μάργαρη (1998, 2001, 2009, 2014, 2021), Μέγα (1956), Μερακλή (1989, 1982), Μιχαήλ-Δέδε, (1987), Π. Παπαδόπουλου (2002), Ε. Παπαδοπούλου (2007), Παπανικολάου (1969, 1999), Πούχγερ (2009, 2015), Ρωμαίου (1980), Σιαμπανόπουλου (1971, 1973), Σιώζου (1996).

¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. σχετικά και Αικατερινίδης (1975), Βαρβούνης (2018), Λουκάτος (1980, 1985), Μάργαρη (1998, 2001), Μέγας (1956), Μερακλής (1989, 1982), Πούχγερ (2009, 2015), Σέργης (2009), Ρωμαίος (1980).

Μελετώντας τη σχετική βιβλιογραφία παρατηρούμε πως γίνονται αναφορές στην επιτέλεση των λαϊκών εθιμικών δρωμένων σε όλα σχεδόν τα χωριά του νομού Κοζάνης και σημειώνουμε ότι καταγράφονται αρκετές ενδιαφέρουσες ιδιοτοπικές παραλλαγές.¹⁵

Βασισμένοι στα εθνογραφικά δεδομένα εντοπίζουμε πως τα λαϊκά εθιμικά δρώμενα επιτελούνται σήμερα στις κοινότητες που εδράζονται στην αριστερή όχθη του ποταμού Αλιάκμονα, νοτιοανατολικά της Κοζάνης. Παρατηρούμε ότι επιτελούνται κυρίως χάρη στη δράση των γυναικών που μετέχουν στις δραστηριότητες των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων των κοινοτήτων της Αγίας Παρασκευής, της Αιανής, της Άνω Κώμης, της Καρυδίτσας, της Καισαρειάς, του Κήπου, της Κάτω Κώμης, του Κρόκου, του Κτενίου, της Λευκοπηγής, της Μεταμόρφωσης και της Ροδιανής.

Έτσι, μολονότι τα δρώμενα επιτελούνται πλέον από γυναίκες όλων των ηλικιών και όχι αποκλειστικά από νεαρά κορίτσια, όπως παλαιότερα, και παρότι οι επιτελεστικές πρακτικές έχουν προσαρμοσθεί στα σύγχρονα δεδομένα, αναμφίβολα αποτελούν κομβική στιγμή του τοπικού εθιμολογικού κύκλου. Τα δρώμενα, άρρηκτα συνδεδεμένα με την τοπική παράδοση διατηρούν την λαϊκή εθιμοταξία τους απηχώντας τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που έλαβαν χώρα στο πέρασμα των χρόνων.

Μολαταύτα, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι τα τελετουργικά επεισόδια, όπως οι παραδοσιακοί γυναικείοι αγερμοί, οι επισκέψεις στους ναούς, τα κοιμητήρια, τις βρύσες και τα πηγάδια των χωριών και οι «τρανοί χοροί» με τα ανοιξιάτικα τραγούδια, που υμνούν τη φύση, τη ζωή και τη γονιμότητα, παρά τις αλλαγές που σημειώνονται σε ορισμένα επιμέρους στοιχεία τους, εξακολουθούν να τελούνται με συνέπεια αναδεικνύοντας την σύγχρονη ευετηρική διάσταση των δρωμένων (Μάργαρη, 2009, 2020, 2021).

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα (έως 300 λέξεις)

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

---

¹⁵ Βόντσα (2010), Δαλαμπής (1961-63), Μάργαρη (1998, 2001, 2009, 2014, 2021), Π. Παπαδόπουλος (2002), Ε. Παπαδοπούλου (2007), Παπανικολάου (1969, 1999), Πούχγερ (2009, 2015), Σιαμπανόπουλος (1971, 1973), Σιώζος (1996).

Τα εθιμικά δρώμενα των *Λαζαρίων* είναι ένα από τα πιο γνωστά και σημαντικά έθιμα του κύκλου του χρόνου. Αποτελούν κορυφαία πολιτιστικά γεγονότα και κομβικά σημεία της ζωής των τοπικών κοινοτήτων όπου επιτελούνται ενισχύοντας τους δεσμούς των μελών τους και ιδιαίτερα των νεαρών αλλά και των μεγαλύτερων γυναικών. Με κυρίαρχα συστατικά το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα, τα τραγούδια, τον χορό, τις τοπικές φορεσιές και τη γαστρονομική κληρονομιά, τα εθιμικά δρώμενα των *Λαζαρίων* συνιστούν στις κοινότητες της Αγίας Παρασκευής, της Αιανής, της Άνω Κώμης, της Καρυδίτσας, της Καισαρειάς, του Κήπου, της Κάτω Κώμης, του Κρόκου, του Κτενίου, της Λευκοπηγής, της Μεταμόρφωσης και της Ροδιανής θεμελιώδη άξονα των τοπικών πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Η επιτέλεσή τους ταυτίζεται με την (ανα)συγκρότηση και την (ανα)δήλωση των τοπικών κοινοτήτων που συσπειρώνονται για την εθιμική τελετουργική (ανα)βίωσή τους. Έτσι, μολονότι σε αυτά πρωταγωνιστούν οι γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια, όπως προκύπτει από τα ευρήματα της επιτόπιας εθνογραφικής έρευνας, η τέλεσή τους διασυνδέει όλα τα μέλη των κοινοτήτων μεταξύ τους. Ενισχύει την κοινωνική συνοχή και ενδυναμώνει το αίσθημα του ανήκειν στις μικρότερες και μεγαλύτερες ομάδες που συνθέτουν τις κοινότητες ενδυναμώνοντας και (ανα)νοηματοδοτώντας τη σχέση των ανθρώπων με τον τόπο και την ιστορία τους.

Επιπλέον, ήδη από τα μέσα της περασμένης δεκαετίας τα εθιμικά δρώμενα αξιοποιούνται ως πολιτισμικός πόρος που κεφαλαιοποιείται με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής. Ενδεικτικά σημειώνουμε την διοργάνωση σεμιναρίων εκμάθησης παραδοσιακών χορών που απευθύνονται σε χορευτές και χοροδιδασκάλους, τα οποία συστηματοποιούνται τα τελευταία χρόνια. Τα εν λόγω σεμινάρια που διοργανώνονται από τους τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους εκκινούν από τη διδασκαλία του τοπικού χορευτικού ρεπερτορίου και συνδυάζουν τις εκπαιδευτικές δράσεις με τη βιωματική συμμετοχή των συμμετεχόντων στα λαζαρίτικα δρώμενα (Μάργαρη 2009, 2020, 2021, 2021β). Τοιουτοτρόπως, εκκινώντας από τα τραγούδια και τους χορούς, με έμφαση στη συμμετοχικότητα, μέσα από τις κοινές βιωμένες εμπειρίες που συνέχουν ντόπιους και ξένους στο πλαίσιο της εθιμικής τέλεσης των *Λαζαρίων*, τα δρώμενα αναδεικνύονται σε νέα πεδία διαπολιτισμικής επικοινωνίας, τα οποία συνενώνουν τις τοπικές κοινότητες με το ευρύ κοινό που ενδιαφέρεται για την ζώσα τοπική πολιτισμική κληρονομιά (Μάργαρη 2009, 2020, 2021, 2021β).

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Ως θεμελιώδεις άξονες ανάπτυξης των πολιτισμικών ταυτοτικών μορφωμάτων των τοπικών κοινοτήτων της Αγίας Παρασκευής, της Αιανής, της Άνω Κώμης, της Καρυδίτσας, της Καισαρειάς, του Κήπου, της Κάτω Κώμης, του Κρόκου, του Κτενίου, της Λευκοπηγής, της Μεταμόρφωσης και της Ροδιανής τα εθιμικά δρώμενα των *Λαζαρίνων* αναδεικνύονται σε εξαιρετικά σημαντικές εκφάνσεις της ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς του Δήμου Κοζάνης. Εμπλέκουν τις επιτελέστριες και τους επιτελεστές τους στη διαχείριση και διαφύλαξη της και λειτουργούν ως μέσα διαμόρφωσης ενός υπερτοπικού δικτύου διαπολιτισμικής επικοινωνίας και προώθησης της πολιτισμικής πολυμορφίας και έκφρασης.

Η αειφόρος διαχείρισή τους, όπως έχει επιτελεστεί μέχρι στιγμής από τις κοινότητες και τον Δήμο, αναδεικνύει τη σπουδαιότητά τους όχι μόνο για την διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς σε τοπικό-κοινοτικό και δημοτικό επίπεδο, αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Τα εθιμικά δρώμενα των *Λαζαρίνων* αποτελούν μία σύγχρονη έκφραση της ζώσας παράδοσης, η οποία χαίρει απόλυτης αποδοχής από το ειδικό και το ευρύ κοινό, γεγονός που αντανακλά τη μετανεωτερική δυναμική του λαϊκού πολιτισμού.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;¹⁶

Ο Οργανισμός Αθλητισμού, Πολιτισμού και Νεολαίας Δήμου Κοζάνης στο πλαίσιο των δράσεων διαφύλαξης, προβολής και προώθησης του λαϊκού πολιτισμού έχει πραγματοποιήσει σε συνεργασία με το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (ΚΕΕΛ) της Ακαδημίας Αθηνών σειρά δράσεων που εστιάζουν στην καταγραφή, τη μελέτη και την αξιοποίησή του. Από το 2009 που ξεκίνησε η συνέργεια, και μέχρι σήμερα, στο πλαίσιο των Ερευνητικών Προγραμμάτων «Τσιαρτσιαμπάς, ο τόπος και οι άνθρωποι» (2009) και «Συγκρότηση Τοπικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς Δήμου Κοζάνης» (2017) συνεργάζεται στενά με όλους τους πολιτιστικούς συλλόγους και τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων της Αγίας Παρασκευής, της Αιανής, της Άνω Κώμης, της Καρυδίτσας, της Καισαρειάς, του Κήπου, της Κάτω Κώμης, του Κρόκου, του Κτενίου, της Λευκοπηγής, της Μεταμόρφωσης και της Ροδιανής του Δήμου με στόχο τη συγκέντρωση πρωτογενούς

---

¹⁶ Στο σημείο αυτό μπορούν να παρατεθούν επιστολές των φορέων του στοιχείου με τις οποίες να εκφράζουν το ενδιαφέρον τους για τη διαφύλαξη/ανάδειξη του ως άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

εθνογραφικού υλικού (αφηγήσεων, κειμένων, οπτικοακουστικών τεκμηρίων, κ.ά.) με κύριο σκοπούμενο την ένταξη των εθμικών δρωμένων των *Λαζαρίων* στο Τοπικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Μετά από διαβούλευση αναδείχθηκε ότι το σύνολο των μελών των τοπικών κοινοτήτων και των μελών των πολιτιστικών συλλόγων θεωρεί πως η εγγραφή των *Λαζαρίων* στο Τοπικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς που δημιουργήθηκε, καθώς και στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας αποτελεί έκφραση της σύγχρονης δυναμικής τους, δέσμευση όλων των κοινωνικών εταίρων για την διαφύλαξή τους και πράξη απόδοσης τιμής στη ζώσα τοπική πολιτισμική κληρονομιά.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;¹⁷

Ο πρωταρχικός και σπουδαιότερος τρόπος μετάδοσης του στοιχείου είναι ο βιωματικός. Τα κορίτσια της κάθε κοινότητας, ήδη από την προσχολική τους ηλικία, συμμετέχουν ενεργά στις εθμικές επιτελέσεις του δρωμένου. Καθοδηγούμενες από τις μεγαλύτερες σε ηλικία επιτελέστριες μαθαίνουν όλα όσα σχετίζονται με την τέλεση των δρωμένων, όπως π.χ. τα τραγούδια και τους χορούς, τους τελετουργικούς ρόλους και φυσικά την εθιμοταξία τους. Συνεπώς, προοδευτικά ενσωματώνουν τα δεδομένα και μέσα από τη διαγενεακή σύμπραξη περνούν βαθμιαία όλα τα στάδια της κλιμακούμενης εθμικής ιεραρχίας. Τοιουτοτρόπως, τα εθμικά δρώμενα των *Λαζαρίων* διακρίνονται για τη βιωμένη μετάδοση της εμπειρίας, η οποία μεταβιβάζεται ως ζώσα πολιτισμική κληρονομιά από γενιά σε γενιά, μέσω της αβίαστης συμμετοχής σε αυτά.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Από το 2009 η μόνιμη συνεργασία με το ΚΕΕΛ έχει διαμορφώσει ένα σταθερό πλαίσιο συνεργιών μεταξύ επιστημονικής κοινότητας και τοπικών κοινοτήτων με στόχο την καταγραφή, τη μελέτη, τη διαφύλαξη και την αξιοποίηση της ΑΠΚ. Εκκινώντας από το πρώτο ερευνητικό πρόγραμμα «Τσιαρτσιαμπάς, ο τόπος και οι

---

¹⁷ Η μετάδοση του στοιχείου είναι αποτέλεσμα θεσμοθετημένης ή μη διαδικασίας μαθητείας (π.χ. σε σχολή ή κοντά σε έναν μάστορα/ειδικό/γνώστη) ή αποτελεί καρπό βιωματικής μύησης;

άνθρωπου» (2009) και τη «Συγκρότηση Τοπικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς Δήμου Κοζάνης» (2017) που το ακολούθησε, πραγματοποιείται, αξιοποιώντας όλο το τοπικό δυναμικό, συστηματική καταγραφή της τοπικής ιστορίας και του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής. Ως εκ τούτου, με την επιστημονική επιμέλεια του ΚΕΕΛ και της Επιστημονικής Υπεύθυνης του έργου Κύριας Ερευνήτριας Ζωής Ν. Μάργαρη σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν δομές και σχέσεις μακράς και γόνιμης διαγενεακής, διακοινοτικής και διαδραστικής συνεργασίας με άξονα την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Έτσι, η μελέτη του εθνικού δρωμένου των *Λαζαρίνων* βασίστηκε στη σύμπραξη μεταξύ τοπικών κοινοτήτων, επιστημονικής κοινότητας και Δήμου. Μέσα από διαβούλευση φορέων, ατόμων και συλλογικοτήτων αποφασίστηκε το συλλεχθέν υλικό που συγκεντρώθηκε να αξιοποιηθεί για επιστημονικές εκδόσεις, αλλά και για τη διαμόρφωση προτάσεων/φακέλων υποψηφιοτήτων ένταξης στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ελλάδας και ενδεχομένως στους διεθνείς καταλόγους της Σύμβασης για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

Προς ωρίμανση των προσπαθειών αυτών αξίζει να αναφερθούν:

A) Η οργάνωση ημερίδας με τίτλο «Οι Λαζαρίνες του Τσιαρτσιαμπά μέσα από τη ματιά του χθες, του σήμερα και του αύριο» (2016) στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αιανής σε συνεργασία με τους πολιτιστικούς συλλόγους της περιοχής Τσιαρτσιαμπά (Αγίας Παρασκευής, Αιανής, Κάτω Κώμης, Κρόκου, Λευκοπηγής, Μεταμόρφωσης, Ροδιανής). Η ημερίδα συνδύαζε επιστημονικές ανακοινώσεις και βιωματικά εργαστήρια με στόχους την ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς και τη διερεύνηση των ιδιοτοπικών παραλλαγών των εθνικών λαζαρίτικων δρωμένων, προκειμένου να εξετασθούν οι δυνατότητες ανάπτυξης ενός κοινού φακέλου υποψηφιοτήτων για την εγγραφή τους στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ελλάδας.

B) Η οργάνωση αφιερώματος στην Άυλη Πολιτισμική Κληρονομιά στο πλαίσιο των μέτρων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινότητας και των φορέων άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς που πραγματοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτισμικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, σε συνεργασία με τον Οργανισμό Αθλητισμού, Πολιτισμού και Νεολαίας, τον Δήμο Κοζάνης και το Λαογραφικό Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας- Θράκης (2017) με στόχο την κινητοποίηση και την ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων.

Γ) Η στήριξη του Εκπολιτιστικού, Μορφωτικού, Αθλητικού Συλλόγου Λευκοπηγής «Μέγας Αλέξανδρος» στη διοργάνωση σεμιναρίων παραδοσιακού χορού και Ημερίδων Πολιτισμού και Παράδοσης με θέμα το εθνικό δρώμενο των *Λαζαρίων* από το 2006. Ειδικότερα του 1ου Σεμιναρίου Παραδοσιακών Χορών και Ημερίδας Πολιτισμού «Λαζαρίνες» στις 14-15-16/4/2006, του 2ου Σεμιναρίου Παραδοσιακών Χορών και Ημερίδας Πολιτισμού «Λαζαρίνες» στις 30-31/3 και 1/4/2007, του 3ου Σεμιναρίου Παραδοσιακών Χορών και Ημερίδας Πολιτισμού «Λαζαρίνες» στις 18-19-20/4/2008 και του 6ου Σεμιναρίου Παραδοσιακών Χορών και Ημερίδας Πολιτισμού «Λαζαρίνες» στις 15-17/4/2011.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Ο Δήμος Κοζάνης κεφαλαιοποιώντας την εμπειρία όλων των παραπάνω δράσεων πρόκειται να συνεχίσει να υποστηρίζει ενεργά: α. τις δράσεις των τοπικών κοινοτήτων και των τοπικών πολιτιστικών συλλόγων με στόχο την επιτέλεση του δρωμένου των *Λαζαρίων* και β. την συντεταγμένη, επιστημονική προσέγγιση της αειφόρου διαχείρισης των ποικίλων εκφάνσεων της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της ευρύτερης περιοχής.

Με κύριο σκοπούμενο την αξιοποίηση όλων των επιστημονικών δεδομένων για την ανάπτυξη αειφόρων πολιτιστικών στρατηγικών που θα προωθούν την πολιτισμική πολυμορφία και την κοινωνική συνοχή, στοχεύει να συνεχίσει τη συνεργασία με όλους τους κοινωνικούς εταίρους σε τοπικό και εθνικό επίπεδο (ΚΕΕΛ, Πανεπιστήμια, ΔΙΝΕΠΟΚ, Μουσεία, πολιτιστικοί σύλλογοι κ.λπ.). Προτεραιότητές του αποτελούν η μελέτη και η ανάπτυξη σύγχρονων πολιτικών του πολιτισμού που θα συμβάλλουν στην αειφόρο διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση στρατηγικών δράσεων, όπως η εγγραφή στοιχείων στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας, η οποία σύμφωνα με τα μέχρι τώρα δεδομένα φαίνεται να εμπνέει τους πολίτες να συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις δράσεις διαφύλαξης, προστασίας αλλά και της (ανα)νοηματοδότησής της.

9. Βασική Βιβλιογραφία

Amott, L.M. (1956). Σάββατο του Λαζάρου. *Νέα Εστία*, 59, 562-566.

- Αικατερινίδης, Γ. Ν. (1975). Εαρινά έθιμα λαϊκής λατρείας από την περιοχή Σερρών. *Πρακτικά Α΄ Συμποσίου Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού Χώρου, 18-20 Απριλίου 1974* (σσ. 14-19). Θεσσαλονίκη.
- Αρνης, Κ. (1937). Τα τραγούδια της Λαζαρίνας στις Σοφάδες (Θεσσαλίας). *Ελληνική Επιθεώρηση*, 30 (Μάιος 1937), 115-116.
- Βαρβούνης, Μ.Γ. (1994). Αγερμοί των Θεοφανείων και του Λαζάρου στο Βελεστίνο. *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 25, 39-47.
- Βαρβούνης, Μ.Γ. (1996). *Πάσχα των Ελλήνων. Ελληνικά λαϊκά έθιμα για τον εορτασμό του Πάσχα*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Βαρβούνης, Μ.Γ. (2010). *Λαϊκές Θρησκευτικές τελετουργίες στην Ανατολική και τη Βόρεια Θράκη*. Αθήνα: Πορεία.
- Βαρβούνης, Μ.Γ. (2018). *Οι εορτές του Πάσχα στην ελληνική λαϊκή εθιμοταξία*. Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Ιστορίας και εθνολογίας, Εργαστήριο Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.
- Βόντσα, Β. (2010). Οι «Λαζαρίνες» της Αιανής: Ένα γυναικείο έθιμο της περιόδου του Πάσχα και οι κοινωνικοπολιτικές του προεκτάσεις, *Γυναίκα και παράδοση. Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου*, (Κέντρο Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας «Ο Απόλλων») (σσ. 237-246). Καρδίτσα.
- Δαλαμπής, Ν.Δ. (1963). Περιγραφή του εθίμου «Οι Λαζαρίνες» όπως γίνεται στο χωριό Πολύφυτο του νομού Κοζάνης, *Μακεδονικά*, 5 (1961-63), 244-252.
- Λουκάτος Δ. (1985). *Συμπληρωματικά του χειμώνα και της Άνοιξης*. Αθήνα: Φιλιππότης.
- Λουκάτος, Δ. (1980). *Πασχαλιάτικα*. Αθήνα: Φιλιππότης. Αθήνα.
- Μάργαρη, Ζ.Ν. (1998). Οι χοροί. Ήρθαν τα Πασχαλιόγιορτα, ήρθαν τα πανηγύρια... Στο Μ. Τερζοπούλου (Επιμ.), *Πασχαλιάτικα*, σ. 72-76. Αθήνα: Καλλιτεχνικός Σύλλογος Δημοτικής Μουσικής «Δόμνα Σαμίου».
- Μάργαρη, Ζ.Ν. (2001). Τα Πασχαλινά χοροστάσια. Στο Ε. Τράιου (Επιμ.), *Απρίλιος. Καθημερινή. Επτά Ημέρες*, 1 Απριλίου 2001, 21.
- Μάργαρη, Ζ.Ν. (2009). Πολιτιστικοί Σύλλογοι και «Παράδοση»: Θεσμοποιώντας το Νεωτερισμό. Στο *Λαϊκός Πολιτισμός και Πολιτιστικοί Φορείς. Πρακτικά 4ου Παγκόσμιου Επιστημονικού Συνεδρίου, IOV UNESCO WORLD MEETING, Βόλος 11-*

13 Μαΐου 2007 (σ. 179-191). Αθήνα: International Organization of Folk Art - IOV UNESCO.

Μάργαρη, Ζ.Ν. (2014). Λαϊκά Δρώμενα στην Κοζάνη και την περιοχή Τσιαρτσιαμπά. Τελεστική (Ανα)συγκρότηση, (Ανα)διαπραγμάτευση και (Ανα)δήλωση των Τοπικών Κοινοτήτων. Στο Χ. Καρανάσιος, Κ. Ντίνας, Δ. Μυλωνάς & Δ. Σκρέκας (Επιμ.), *Β΄ Συνέδριο Τοπικής Ιστορίας. Κοζάνη, 600 χρόνια Ιστορίας. Γένεση και ανάπτυξη μιας Μακεδονικής Μητρόπολης, Κοζάνη 27-30 Σεπτεμβρίου 2012* (σ. 593-611). Κοζάνη: Δήμος Κοζάνης.

Μάργαρη, Ζ.Ν. (2020). Δρόμοι και διαδρομές: Δρώμενα στην σκηνή και την πλατεία. Στο Α. Οικονόμου (Επιμ.), *Διαβατήρια ευετηρικά δρώμενα. Παλιές μορφές - Σύγχρονοι προβληματισμοί. Νέες ερμηνείες. Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας. Θήβα, 17 Σεπτεμβρίου 2011* (σ. 173-217). Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας.

Μάργαρη, Ζ.Ν. (2021). «Κίνησαν οι Λαζαρίνες». Χορός, χώρος, σώμα: Η εθνογραφία των μετασηματισμών. Στο Χ. Παπακώστας (Επιμ.), *Εθνογραφίες Χορού*, σ. 1-32. Αθήνα: Νίκας-Ελληνική Παιδεία (υπό έκδοση, στο τυπογραφείο).

Μάργαρη, Ζ.Ν. (2021β). «Στο χορευτικό νιώθω πως ζω!»: Η σύγχρονη, μετανεωτερική «ύπαρξη» των «ελληνικών παραδοσιακών χορών. Στο *Επετηρίς Κέντρου Λαογραφίας 35-36 (2014-2019)* (σ. 599-646).

Μέγας, Γ.Α. (1956). *Ελληνικά έορταί και έθιμα της λαϊκής λατρείας*. Αθήνα.

Μερακλής, Μ. Γ. (1989). *Λαογραφικά Ζητήματα*. Αθήνα: Μπούρα.

Μιχαήλ-Δέδε, Μ. (1987). *Γιορτές, έθιμα και τα τραγούδια τους*. Αθήνα: Φιλιππότης.

Παπαδόπουλος, Π. (2002). *Καισαρεία. Ένας ιστορικός οικισμός της Δυτικής Μακεδονίας*. Κοζάνη: Πολιτιστικός Σύλλογος Καισαρείας.

Παπαδοπούλου, Ε. (2007). *Λαζαρίνες Αγίας Παρασκευής Κοζάνης: Πολιτισμός και Συλλογική Διαχείριση*. (Αδημοσίευτη Πτυχιακή Εργασία).

Παπανικολάου, Φ. (1969). Οι Λαζαρίνες, *Μακεδονική Ζωή*, 35, 49-51.

Παπανικολάου, Φ. (1999). *Λαογραφικά Βοΐου*, 136-144. Κοζάνη: Σύλλογος Ροδοχωριτών «Η πρόοδος» - Ινστιτούτο Βιβλίου και Ανάγνωσης Κοζάνης.

Πούλνερ, Β. (2015). *Ο Λάζαρος στην ορθόδοξη παράδοση και τον λαϊκό πολιτισμό της Βαλκανικής. Θρησκευτική Λαογραφία Α΄*. Αθήνα: Αρμός.

Πούχγερ, Β. (2009). *Συγκριτική Λαογραφία Α': Έθιμα και τραγούδια της Μεσογείου και της Βαλκανικής*. Αθήνα: Αρμός.

Ρωμαίος, Κ. (1980). *Κοντά στις ρίζες. Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού*. Αθήνα: Γ. Ρόδη.

Σέργης, Μ. Γ. (2009). *Έθιμα του Πάσχα από τη Θράκη*. Κομοτηνή.

Σιαμπανόπουλος, Κ. (1971). Οι Λαζαρίνες. *Ελληνική Ψυχή, 1* (Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1971), 2.

Σιαμπανόπουλος, Κ. (1973). *Οι Λαζαρίνες*. Θεσσαλονίκη: Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης.

Σιαμπανόπουλος, Κ. (1993). *Ο Νομός Κοζάνης στο χώρο και στο χρόνο. Φύση-Ιστορία-Παράδοση*. Κοζάνη: Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης.

Σιώζος, Γ. (1996). *Λαογραφική Μελέτη του Κρόκου Κοζάνης. Ήθη και Έθιμα για κάθε μήνα ξεχωριστά*. Κοζάνη: Πολιτιστικός Σύλλογος Κρόκου «Ιωακείμ Λιούλιας».

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)

β. Χάρτες

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)¹⁸

δ.1. Αναφορές στα εθιμικά δρώμενα των Λαζαρίνων και στις δράσεις διαφύλαξής τους στην ιστοσελίδα του Οργανισμού

<https://oapnkozanis.gr/oi-lazarines-tou-tsiartsiampa-fotografies-videos/>

<https://oapnkozanis.gr/paschaliatikes-ethimikes-teletourgies-ston-dimo-kozanis/>

<https://oapnkozanis.gr/oi-lazarines-tis-aianis-stin-plateia-aristotelous/>

δ.2. Αναφορές στα εθιμικά δρώμενα των Λαζαρίνων στις σελίδες των πολιτιστικών συλλόγων (κοινωνικά δίκτυα, ιστοσελίδες)

<http://emasmegas.blogspot.com/search?updated-max=2016-05-30T14:58:00%2B03:00&max-results=5&start=13&by-date=false>

---

¹⁸ Παρατίθενται υπερσύνδεσμοι διαδικτυακών τόπων στους οποίους μπορεί κανείς να ανατρέξει για επιπλέον τεκμηρίωση του στοιχείου.

<http://emasmegas.blogspot.com/search?updated-max=2016-04-18T22:11:00%2B03:00&max-results=5&start=18&by-date=false>

<https://www.facebook.com/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%A3%CF%8D%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%82-%CE%9A%CF%81%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%85-%CE%9A%CE%BF%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%99%CF%89%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC-%CE%9B%CE%B9%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CF%82-298844730231827/>

<https://www.facebook.com/emas.megas>

<https://www.facebook.com/lazarinesaianis/>

δ.3. Βίντεο-αφιέρωματα 2021, έτος που το δρώμενο δεν επιτελέστηκε λόγω της πανδημίας covid-19

<https://www.youtube.com/watch?v=ohlPrdGxc1E>

<https://www.youtube.com/watch?v=y3rUuX-Pqa0>

https://www.youtube.com/watch?v=5v_3SLyajjc

<https://www.youtube.com/watch?v=PmgNU6WslRE>

<https://www.youtube.com/watch?v=36DCja9voyg>

<https://www.youtube.com/watch?v=36DCja9voyg>

<https://www.youtube.com/watch?v=XQOb2jtbduc>

11. Στοιχεία συντακτών του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών

Ιωάννα Βόμβα

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών

MSc στη Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, Υπεύθυνη Τμήματος Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων Οργανισμού Αθλητισμού, Πολιτισμού και Νεολαίας Δήμου Κοζάνης (ΟΑΠΝ).

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

Κοζάνη 30/06/2021

α. Όνομα Συντάκτη/-ών

Ζωή Ν. Μάργαρη

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών

Κύρια ερευνήτρια Κέντρου Ερέυνης Ελληνικής Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών,
Επιστημονική Υπεύθυνη Προγράμματος «Συγκρότηση Τοπικού Ευρετηρίου Άυλης
Πολιτισμικής Κληρονομιάς Δήμου Κοζάνης»

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

Κοζάνη, 30/06/2021

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου